

Temat: Dług publiczny – spadkiem dla przyszłych pokoleń Polaków?

Autor: Krystyna Brząkalik

Skrócony opis lekcji:

Uczniowie poznają zagadnienia, związane z deficytem budżetowym i deficytem sektora finansów publicznych. Analizują dane statystyczne, dotyczące wydatków i dochodów państwa oraz długu publicznego. Uświadamiają sobie skutki nadmiernego zadłużania się państwa oraz fakt, iż dług publiczny będą spłacać również przyszłe pokolenia Polaków.

Poziom: szkoła ponadgimnazjalna

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół ponadgimnazjalnych

Podstawy przedsiębiorczości

4. Państwo, gospodarka.

Uczeń:

- 4) wymienia źródła dochodów i rodzaje wydatków państwa;
- 5) wyjaśnia wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na gospodarkę;

Cele zajęć:

Uczeń powinien:

- posługiwać się pojęciami: budżet państwa, sektor finansów publicznych, deficyt budżetowy, deficyt sektora finansów publicznych, dług publiczny;
- wskazać najważniejsze dochody i wydatki państwa;
- uświadomić sobie, że główną przyczyną zadłużania się państwa są zbyt wysokie wydatki publiczne;
- rozumieć zagrożenia dla finansów państwa oraz obywateli, stwarzane przez narastający dług publiczny.



Pojęcia kluczowe:

Dług publiczny – suma pożyczek, zaciągniętych w przeszłości przez rząd, samorzady i inne instytucje publiczne, w tym fundusze pozabudżetowe, np. Fundusz Ubezpieczeń Społecznych. Największą część polskiego długu publicznego stanowi dług budżetu centralnego.

Deficyt budżetowy - różnica pomiędzy dochodami budżetu państwa, a wydatkami odnotowanymi w danym roku. Jeśli wydatki przekraczają dochody, mamy do czynienia z deficytem budżetowym, jeśli dochody przekraczają wydatki – z nadwyżką. Występowanie deficytu budżetowego oznacza, że rząd wydaje więcej pieniędzy, niż ma dochodów.

Sektor finansów publicznych – zbiór państwowych i samorządowych osób prawnych i jednostek organizacyjnych, które nie posiadają osobowości prawnej (finansowanych ze środków budżetu państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego). W skład sektora finansów publicznych wchodzi m. in. organy władzy publicznej, jednostki samorządu terytorialnego, instytucje gospodarki budżetowej, jednostki budżetowe (np. szkoły, policja, domy kultury itp.), Zakład Ubezpieczeń Społecznych i Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Narodowy Fundusz Zdrowia, państwowe fundusze celowe, Polska Akademia Nauk.

Deficyt sektora finansów publicznych – różnica między wydatkami i dochodami rządu, samorządów i innych instytucji publicznych w danym roku.

Zadanie nr 1: Praca z komiksem „Spadek”

Podziel klasę na kilkusobowe grupy. Każdej z nich rozdaj komiks Macieja Tumanowicza „Spadek”, wyróżniony i nagrodzony nagrodą Leszka Balcerowicza w VI edycji konkursu FOR. Poleć, by uczniowie zapoznali się z komiksem i przedyskutowali odpowiedzi na pytania:

- Kim są bohaterowie pierwszego kadru komiksu, a kim – drugiego kadru?
- Dlaczego te dwie sytuacje zostały zestawione przez autora?
- Co łączy obie sytuacje, co je dzieli?
- Co to jest dług publiczny?
- Jaki „spadek” odziedziczą obywatele zadłużającego się państwa?
- Jakie mogą być konsekwencje nadmiernego zadłużania się państwa – dla obywateli i dla rządów, dla instytucji publicznych?

Zanim uczniowie przedstawią odpowiedzi na pytania sprawdź, czy wiedzą, co to jest dług publiczny. Możesz posłużyć się definicją, zamieszczoną w słowniku pojęć kluczowych. Następnie wysłuchaj wypowiedzi ochotników. Szczególną uwagę zwróć na skutki nadmiernego zadłużania się państwa. Rozwiń wypowiedzi uczniów na ten temat.

Sprawdź ponownie, czy uczniowie rozróżniają pojęcia deficytu budżetowego, deficytu finansów publicznych i długu publicznego. Korzystając ze słownika, wspólnie ustalcie, że deficyt budżetowy pojawia się, gdy wydatki państwa w danym roku budżetowym przekraczają jego dochody. Powiedz, że niezbędne jest wtedy pożyczanie pieniędzy. Państwo zaciąga kredyty lub emituje obligacje, które w określonym terminie musi wykupić, wypłacając korzystne dla nabywców oprocentowanie. Obligacje są sprzedawane bankom, instytucjom ubezpieczeniowym, przedsiębiorstwom, a także indywidualnym osobom.

Następnie wyjaśnij pojęcie długu publicznego, na który składa się nie tylko dług budżetu centralnego, ale również zadłużenie samorządów, jak i funduszy pozabudżetowych (np. FUS). Największą część długu publicznego stanowi dług budżetu centralnego.

Powiedz, że dług publiczny - wewnętrzny (krajowy) lub zewnętrzny (zagraniczny) trzeba systematycznie obsługiwać¹. Zarówno kredyty, jak i obligacje są oprocentowane – państwo musi więc oddać więcej pieniędzy, niż pożyczyło (jak każdy dłużnik). Jeśli w budżecie na następny rok znów pojawia się deficyt, państwo będzie musiało pożyczyć pieniądze, by pokryć różnicę. Dług narasta i zazwyczaj również powiększają się koszty jego obsługi, czyli spłaty odsetek z kredytów czy obligacji. W trakcie kolejnych lat stanowią one coraz bardziej

¹ W przypadku długów publicznych państwa rzadko kiedy spłacają w pełni w znaczeniu zmniejszenia zadłużenia. raczej ograniczają się do ich obsługi, co oznacza rolowanie tych długów za pomocą spłaty wcześniejszych długów nowo zaciągniętymi (najczęściej za pomocą emitowania obligacji skarbowych).

znaczącą pozycję w budżecie. Dług publiczny jest wielkim obciążeniem dla państwa i jego obywateli. Wysokie i rosnące koszty obsługi zadłużenia powodują, że brakuje wtedy środków na realizację innych ważnych celów związanych z rozwojem gospodarki.

Poleć uczniom przygotowanie notatki, dotyczącej długu publicznego, w której zamieszczą najważniejsze definicje oraz zanotują konsekwencje narastania długu publicznego.

Zadanie nr 2: Dane statystyczne - Budżet państwa w roku 2014

Udostępniij uczniom informacje, dotyczące wykonania budżetu państwa w 2014 roku. Zaznacz, że dane dotyczą tylko miesięcy styczeń – listopad 2014. Jeśli pojawiły się już na stronie Ministerstwa Finansów <http://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalnosc/finanse-publiczne/budzet-panstwa/ustawy-budzetowe> informacje o danych z całego roku 2014, możecie je wykorzystać. Poleć, by uczniowie, pracując w parach lub małych grupach wskazali:

- najważniejsze źródła dochodów państwa;
- wydatki państwa, które pochłaniają najwięcej środków z budżetu.

Zastanówcie się wspólnie, jaką część wydatków państwa stanowi obsługa zadłużenia krajowego i zagranicznego budżetu.

Szacunkowe dane o wykonaniu budżetu państwa za okres I – XI 2014 roku

Lp.	Wyszczególnienie	w mln zł
1	DOCHODY	260 311,5
	z tego:	
	a) dochody podatkowe	234 812,3
	- podatki pośrednie	173 360,7
	w tym: podatek akcyzowy	55 988,2
	- podatek dochodowy od osób prawnych	21 408,2
	- podatek dochodowy od osób fizycznych	38 765,5
	b) dochody niepodatkowe	24 370,8
	w tym: - wpływy z cła	2 223,7

	c) środki z UE i z innych źródeł niepodlegających zwrotowi	1 128,4
	- Wspólna Polityka Rolna i Rybacka	174,4
	- fundusze strukturalne i inne	954,0
2.	WYDATKI	285 083,1
	w tym:	
	- obsługa długu krajowego	23 710,8
	- obsługa zadłużenia zagranicznego	9 517,8
	- rozliczenia z budżetem ogólnym UE z tyt. środków własnych	15 879,8
	- dotacje dla Funduszu Emerytalno –Rentowego	14 502,7
	- dotacje dla Funduszu Ubezpieczeń Społecznych	30 362,8
	- subwencje ogólne dla jednostek samorządu terytorialnego	50 162,1
3.	DEFICYT (-)/ NADWYŻKA (+)	-24 771,6

Źródło: Ministerstwo Finansów

http://www.mf.gov.pl/documents/764034/12117656/20141215_szacunek_XI_2014.pdf

Zadanie nr 3: „Rachunek od państwa w 2013 roku”

Poproś klasę o zapoznanie się z poniższym rachunkiem za rok 2013, przygotowanym przez FOR oraz z tekstem pomocniczym FOR. Zapytaj uczniów:

- Które informacje były znane im już wcześniej? Które dane najbardziej ich zaskoczyły?
- Jakie wydatki państwa zostały ujęte w „rachunku” (np. budżetu państwa czy całego sektora finansów publicznych)?
- Jak kształtowały się wydatki państwa na jednego obywatela w roku 2013?
- Które wydatki państwa są najwyższe, które najniższe?
- Jaki procent PKB w 2013 roku stanowił dług publiczny? Jak zmieniła się ta relacja w porównaniu z rokiem poprzednim?
- Ile wynosił w 2013 roku koszt obsługi długu publicznego na jednego mieszkańca? Jak się zmienił w porównaniu z rokiem 2012?
- Jak można ograniczyć publiczne zadłużenie?

Porozmawiaj z uczniami o powyższych problemach, związanych z długiem publicznym. Zwróć szczególną uwagę na sposoby ograniczania deficytu finansów publicznych. Powiedz, że należy do nich głównie zwiększanie dochodów państwa oraz zmniejszanie jego wydatków. Przedyskutujcie krótko możliwe konsekwencje społeczne, polityczne i gospodarcze takich działań. Podnoszenie podatków czy innych obciążeń jest zazwyczaj bardzo niechętnie



przyjmowane przez obywateli – konsumentów, pracowników czy przedsiębiorców. Wpływa na stan gospodarki (np. podnoszenie podatków dla firm zwiększa koszty przedsiębiorstw; podnoszenie podatku VAT może obniżyć sprzedaż dóbr czy usług itp.). Natomiast ograniczanie wydatków publicznych sprawia, że na sfinansowanie niektórych zadań państwa przeznaczają się mniej pieniędzy. Zmniejszanie deficytu budżetowego i deficytu sektora finansów publicznych jest jednak koniecznością w sytuacji, gdy dług publiczny narasta.

**Rachunek od państwa
Rzeczpospolita Polska za wydatki**

----- W ROKU 2013 -----

Usługa	cena na 1 mieszkańca
Emerytury z ZUS	2666
Emerytury z KRUS	313
Emerytury żołnierzy, policjantów i pozostałych służb mundurowych, sędziów i prokuratorów	347
Renty	975
Dodatki do rent i emerytur, dodatki pielęgnacyjne, zasiłki chorobowe, itp.	502
Składki NFZ i PIT emerytów i rencistów	891
Zasiłki socjalne	617
Ochrona zdrowia	1980
Wojsko	609
Policja i straż pożarna (z budżetu państwa)	275
Sądy i więzienia	242
Podstawówki, gimnazja i szkoły średnie	1569
Szkolnictwo wyższe	651
Administracja rządowa	327
Administracja samorządowa	433
Administracja ZUS, KRUS i NFZ	159
Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	54
Drogi (GDDKiA)	349
Drogi i transport (samorządy)	742
Tory (Fundusz Kolejowy)	142
Rozwój mieszkalnictwa	249
Ochrona środowiska	255
Sport i wypoczynek	205
Kultura	225
Składka do budżetu UE	477
Inne	1878
Koszt obsługi długu publicznego	1168

Razem PLN **18301**

łącznie wydatki publiczne w 2013 roku były o 12% wyższe od dochodów. W rezultacie dług publiczny w przeliczeniu na jednego mieszkańca wzrósł do poziomu 25038 zł i był o 1225 zł wyższy niż w 2012 roku.

FORUM OBYWATELSKIEGO ROZWOJU
facebook.com/FundacjaFOR
www.for.org.pl

Źródło: <http://www.for.org.pl/pl/a/3022,Rachunek-od-panstwa-za-wydatki-w-roku-2013>

Rozliczając PIT widzimy, ile podatku dochodowego musieliśmy zapłacić w 2013 roku. Jeśli przygotowując rozliczenie podatków za 2013 rok dojdziemy do wniosku, że podatki są za wysokie, warto się zastanowić, **na co państwo polskie wydaje te pieniądze**. Bo choć wielu polityków chętnie mówi o obniżaniu podatków, to mało jest chętnych, by dyskutować o

obniżaniu wydatków, choć są to dwie strony tego samego medalu. Według wstępnych szacunków w 2013 roku **wydatki państwa wyniosły 682 mld zł**, co bardziej obrazowo można przedstawić jako **18 301 zł na każdego mieszkańca Polski**. Na co były przeznaczone te pieniądze w zeszłym roku, pokazuje trzecia edycja „Rachunku od państwa”, przygotowanego przez Forum Obywatelskiego Rozwoju.

Wydatki sektora finansów publicznych to nie tylko wydatki rządu, ale także samorządów, NFZ, ZUS, KRUS i innych instytucji publicznych. Część instytucji nie zdążyła jeszcze opublikować sprawozdań za ubiegły rok, dlatego wyliczenia mają charakter szacunkowy – ich podstawowym celem jest pokazanie rządu wielkości poszczególnych wydatków, dlatego też wszystkie pozycje zostały przeliczone na jednego mieszkańca. Sam pomysł „Rachunku od państwa” przyszedł do nas ze Słowacji, gdzie opracowuje go think tank INESS (w Polsce podobne wyliczenia publikuje także Instytut Globalizacji).

Wedle wstępnych szacunków, rachunek od państwa w 2013 roku był nominalnie o 207 zł (1,1%) wyższy niż ostateczny rachunek za 2012 rok. Biorąc pod uwagę inflację w 2013 roku (0,9%) oznacza to niewielki realny wzrost o 0,2%, czyli 44 zł. Obok realnej dynamiki wydatków publicznych ważna jest także relacja wydatków publicznych do PKB – takie spojrzenie pozwala odnieść wielkość wydatków publicznych do wielkości gospodarki. **Od 2010 roku wydatki publiczne w relacji do PKB w Polsce systematycznie spadają i w 2013 roku wyniosły 41,8%**. Jest to korzystna tendencja, bo duże wydatki publiczne w stosunku do wielkości gospodarki szkodzą wzrostowi gospodarczemu, a poziom powyżej 40% PKB, w przypadku państwa na takim poziomie rozwoju jak Polska, można wciąż uznać za wysoki.

Wbrew częstym opiniom, największe wydatki państwa nie były związane z administracją, a z emeryturami i rentami. W 2013 roku państwo wydało na nie 5694 zł w przeliczeniu na jednego mieszkańca, co stanowi prawie jedną trzecią całych wydatków publicznych. Największą część tej kwoty stanowią emerytury wypłacane przez ZUS (2666 zł) i KRUS (313 zł) oraz renty z obu instytucji (975 zł); do tego należy jeszcze doliczyć również różnego rodzaju dodatki i zasiłki na kwotę 502 zł. Renty i emerytury pobierają także objęci oddzielnym systemem policjanci, żołnierze, sędziowie i prokuratorzy (347 zł). Powyższe wartości są wartościami netto i odpowiadają pieniądзом, które trafiają do rąk emerytów i rencistów. Faktyczne wydatki na renty i emerytury są wyższe, jednak 891 zł wraca niemal od razu do finansów publicznych w postaci składek NFZ i podatku PIT płaconego przez emerytów i rencistów.

Po rentach i emeryturach trzy największe kategorie wydatków publicznych to edukacja (2220 zł), ochrona zdrowia (1980 zł) oraz tory, drogi i transport (1233 zł). Wydatki na edukację można rozbić na wydatki na podstawówki, gimnazja oraz szkoły ponadgimnazjalne (1569 zł) oraz na szkolnictwo wyższe (651 zł). Wśród wydatków infrastrukturalnych można wyróżnić wydatki na autostrady i drogi Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad (349 zł), wydatki na infrastrukturę kolejową (142 zł) oraz wydatki samorządów na drogi lokalne oraz transport (742 zł). O ile wydatki na emerytury, edukację i służbę zdrowia są dość stabilne, a ewentualne zmiany mieszczą się w granicach błędów szacunku (nie ma jeszcze ostatecznych danych za 2013 rok), to w przypadku wydatków GDDKiA widoczny jest bardzo wyraźny spadek, z 607 zł w 2012 roku do 349 zł w 2013 roku. Spadek ten jest związany z

zakończeniem przygotowań do Euro 2012 oraz kończeniem projektów z perspektywy finansowej 2007-2013.

Jako piątą pozycję na rachunku można wyróżnić wydatki na bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne państwa, które łącznie wyniosły 1126 zł. Na sumę tę składają się wydatki na wojsko (609 zł), na policję i straż pożarną (275 zł, kwota dotyczy tylko wydatków budżetu państwa) oraz na sądy i więzienia (242 zł).

Szóstą pozycję stanowią koszty obsługi długu publicznego, które wyniosły 1168 zł. W ciągu 2013 roku dług publiczny w przeliczeniu na jednego mieszkańca wzrósł o 1225 zł i wyniósł 25038 zł. Najbardziej widocznym kosztem wysokiego długu publicznego są wydatki na jego obsługę, czyli pieniądze, które państwo musiało wydać na spłatę odsetek, zamiast np. przeznaczyć je na inwestycje lub obniżkę podatków. Zadłużenie publiczne ma także inne negatywne efekty – zmniejsza zaufanie do państwa, ale też sprawia, że przedsiębiorstwom trudniej o kredyty na własne inwestycje (bo banki wolą pożyczać państwu niż przedsiębiorstwom). W efekcie przedsiębiorstwa mniej inwestują, a cała gospodarka wolniej się rozwija.

Dopiero siódmą co do wielkości pozycją są wydatki na administrację, które wynoszą 973 zł. Prawie połowa tej kwoty przypada na administrację samorządową (433 zł); następne co do wielkości są wydatki na administrację rządową (327 zł), administrację ZUS, KRUS i NFZ (159 zł) oraz innych naczelnich organów władzy państwowej (54 zł). Warto podkreślić, że wydatki na administrację stanowią tylko nieznacznie więcej niż 5% łącznych wydatków państwa. Dlatego nie należy wierzyć politykom, którzy przekonują, że np. zamiast podnosić wiek emerytalny, czy wprowadzać inne reformy, wystarczy tylko pozwalniać niepotrzebnych urzędników – koszty administracji nie są tak duże, by ich ograniczenie mogło rozwiązać wszystkie problemy polskich finansów publicznych.

Kolejne pozycje na naszym rachunku to pomoc społeczna obejmująca zasiłki socjalne (617 zł), składka do budżetu Unii Europejskiej (477 zł), ochrona środowiska (255 zł), gospodarka mieszkaniowa (249 zł), kultura (225 zł) oraz sport i wypoczynek (205 zł). Państwo polskie wydaje pieniądze także na wiele innych obszarów, od nauki i informatyki przez handel po turystykę. Choć nakłady na poszczególne pozostałe działy są relatywnie małe, to ich suma wynosi 1878 zł. Kwota ta wynika także z różnych rozbieżności – „Rachunek od państwa” powstaje na podstawie prognoz i szacunków z różnych, nie w pełni spójnych źródeł.

Wydatki państwa są finansowane z naszych podatków. Dlatego rozmawiając o tym, że państwo powinno wydawać na coś więcej (np. na służbę zdrowia albo budowę autostrad), musimy od razu zastanowić się, czy chcemy, by było to sfinansowane wyższymi podatkami, czy może ograniczeniem innych wydatków publicznych (których?). Podobnie, proponując niższe podatki, należy od razu wskazywać, które wydatki powinny być obniżone.

Aleksander Łaszek

Współpraca: Dominika Pawłowska



<http://www.for.org.pl/pl/a/3022,Rachunek-od-panstwa-za-wydatki-w-roku-2013>

Zadanie nr 4: Analiza danych statystycznych „Dług publiczny” – ćwiczenie dodatkowe

Jeśli zajęcia mogą odbywać się w sali komputerowej i dysponujesz dostępem do internetu, podziel klasę na grupy czy pary (zależnie od liczby komputerów). Zaproponuj, by uczniowie w grupach zapoznali się z zawartością strony internetowej <http://www.dlugpubliczny.org.pl>

Poleć, by uczniowie sprawdzili:

- aktualną, szacunkową wartość długu publicznego;
- wartość długu, przypadającą na jednego mieszkańca Polski;
- polski dług publiczny na tle państw regionu;
- co to jest „ukryty dług publiczny” i jaka jest jego wysokość na jednego mieszkańca.

Uczniowie mogą dodatkowo wykorzystać dane o długu publicznym, zamieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Finansów <http://www.finanse.mf.gov.pl/web/wp/zadluzenie-sektora-finansow-publicznych>

Poproś uczniów, by skomentowali pozyskane informacje, zwłaszcza dane, dotyczące „długu ukrytego” (czyli przyszłych zobowiązań państwa, które są uregulowane ustawowo, ale nie wymagają zaciągania jeszcze oficjalnych (jawnych) zobowiązań). Nawiązując do treści komiksu Macieja Tumanowicza podkreśl, że to właśnie „spadek”, który odziedziczą przyszłe pokolenia Polaków.

Zadanie nr 5: Podsumowanie - „Jak zwalczać nadmierne zadłużanie się państwa?”.

Na zakończenie zajęć odwołaj się do informacji i danych statystycznych, które uczniowie poznali w trakcie zajęć oraz do treści komiksu Macieja Tumanowicza „Spadek”.

Możesz dodać, że Polska jako państwo członkowskie UE zobowiązała się do wprowadzenia euro. Aby nasze państwo mogło przyjąć wspólną europejską walutę, musi spełnić kilka warunków m. in. deficyt sektora finansów publicznych nie może przekraczać 3% PKB, a dług publiczny – 60% PKB. Również z tego powodu władze publiczne podejmują działania w celu ograniczenia deficytu sektora finansów publicznych. Wyjaśnij też klasie, że w ustawie o finansach publicznych ustanowiono progi ostrożnościowe dotyczące relacji długu publicznego do PKB (w wysokości 50, 55%). Po przekroczeniu progu rząd musi podejmować działania naprawcze tak, by zahamować wzrost długu publicznego. W Konstytucji RP zapisany jest dopuszczalny limit długu na poziomie 60% PKB. Oprócz tego w 2014 r. w życie weszła stabilizująca reguła wydatkowa (zapisana w ustawie o finansach publicznych), która ma na celu ograniczenie wzrostu długu publicznego poprzez zmniejszenie dopuszczalnego wzrostu wydatków budżetu centralnego w przypadku przekroczenia progów 43 i 48 % długu publicznego do PKB.

Następnie zapytaj klasę:

- Jakie są przyczyny nadmiernego zadłużania się państwa?
- Jakie są skutki narastania długu publicznego? Jakie mogą być konsekwencje nadmiernego zadłużania się państwa – dla obywateli, przedsiębiorstw, rządu, instytucji publicznych, całej gospodarki?
- Jakie są sposoby ograniczania długu publicznego?

Podziel klasę na zespoły i poproś o uzupełnienie poniższego schematu, a następnie o prezentację i omówienie wyników pracy na forum klasy.

Ćwiczenie może być również wykonane przez uczniów indywidualnie jako zadanie domowe.

Dług publiczny	
Przyczyny	Skutki

Jakie są sposoby ograniczania długu publicznego?	

Pytania sprawdzające

Wskaż poprawną odpowiedź:

1. Deficyt budżetu państwa pojawia się, gdy:
 - a) wydatki są niższe niż dochody
 - b) wydatki państwa są wyższe niż dochody
 - c) dług publiczny jest ograniczany przez zmniejszanie wydatków państwa.

2. Sektor finansów publicznych obejmuje:
 - a) dochody i wydatki budżetu państwa
 - b) wszystkie instytucje publiczne i pozarządowe
 - c) sektor rządowy, samorządowy i instytucje publiczne

3. Dług publiczny to inaczej:
 - a) zadłużenie budżetu państwa, samorządów i instytucji publicznych
 - b) deficyt budżetu państwa
 - c) dług samorządu terytorialnego

4. Największą część polskiego długu publicznego stanowi:
 - a) dług samorządów lokalnych
 - b) dług budżetu państwa
 - c) zadłużenie ZUS oraz KRUS

5. Kiedy dług publiczny zwiększa się, to zazwyczaj równocześnie:
- a) zwiększają się dochody sektora finansów publicznych
 - b) zwiększa się deficyt budżetu państwa
 - c) zwiększają się koszty obsługi długu, czyli spłaty odsetek od zaciągniętych przez władze publiczne kredytów czy sprzedanych obligacji.

Poprawne odpowiedzi: 1 b, 2c , 3 a, 4b , 5c